

REGISTERED No. E. 3134

जाहिरातीचे दर.

सालील पत्र्यावर चौकशी करावी.

व्यवस्थापक, अर्थ,
'दुर्गाधिवास' पुणे ४.

वर्गणीचे दर.

वार्षिक वर्गणी
रु. ४
(रुपाल हेराल माफ)
किरकोळ अंकास
एक आणा.

अर्थ

'अर्थ एव प्रधानः' इति कौटिल्यः अर्थमूलौ धर्मकामाविति ।

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे

—दैनिकीय अर्थशास्त्र

वर्ष ८

पुणे, बुधवार, तारीख २८ ऑक्टोबर १९४२

अंक ४३

विमेदार नि हवाई हल्ला

शत्रु राष्ट्राकडून हवाई हल्ला अगर तत्सम उपद्रव चापासून विन-लडाऊ नागरिकांच्या जीविनाला होणाऱ्या धोक्याचा समवेश विमा पॅलिसीच्या अर्दीत होतो काय व त्यासमूह-जोडा प्रिमिअम भरावा लागेल काय ! असा प्रश्न साहजिकच नागरिकांमध्ये चर्चिला जात आहे.

ट्रस्ट ऑफ इंडिया

विमा कंपनीच्या

विमा पॅलिसीमध्ये हवाई हल्ल्यामुळे जीविनाला होणाऱ्या अपायाचा अंतर्भाव होतो त्याकरिता जादा प्रिमिअम नाही.

तरी विलंब न लावतां—

तुमचा नि तुमच्या आत्तेष्टांचा विमा

ट्रस्ट ऑफ इंडिया

विमा कंपनीतच उतरा.

अध्यक्षः—श्रीमंत सरदार जगन्नाथ महाराज पंडित
माहितीपत्रकें विनामूल्य पाठवूं

ट्रस्ट ऑफ इंडिया विमा कं. लि. } वि. ह. देशमुख, बी. ए.
लक्ष्मी रोड, पुणे २ } जनरल मॅनेजर

महायुद्ध दारुशी आले

परदेशी औषधें

दुर्मिळ व महाग झालीं

पण

भिण्याचें कारण नाही !!!

— कारण —

आयुर्वेद रसशाळा पुणे लि०

या देशी औषधाच्या प्रसिद्ध कारखान्यांनं तयार केलेलीं

- रक्तवर्धक, ● उपनाह,
- बालज्विन, ● कॅल्सीप्राल

इत्यादि पेटेट, स्टेटर्ड व लोकप्रिय औषधें सात्री पटल्यामुळे

★ डॉक्टरांसहि वापरूं लागले आहेत. ★

दरसाल विनचूक नफा वाटणाऱ्या ह्या कंपनीचे शेअर्स व औषधें मागशा.

आयुर्वेद रसशाळा पुणे लि०

मुख्य दुकान गणपति चौक, लक्ष्मीरोड, पुणे १.

महायुद्धाची जाणीव ! कपड्यांच्या खर्चात काटकसर करा. एक वेळ येऊन

स्वतःची सात्री करा व पैशाचा मोबदला घ्या.

वंवाचे

माडीवर

महिंद्रकर ब्रदर्स

तयार कपड्यांचे व्यापारी

बुधवार

चौक,

पुणे

REGISTERED No. E 3434

जाहिरातींचे दर.

सालील पन्नावर चोंकशी करावी.

व्यवस्थापक, अर्थ,
'दुर्गाधिवास' पुणे २.

अर्थ

वर्गणीचे दर.

वार्षिक वर्गणी
रु ४
(टपाल इंग्राल माफ)
किरकोट अंकास
एक आणा.

'अर्थ एव प्रधानः' इति कौटिल्यः अर्थमूलौ धर्मकामाविति ।

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे

—कौटिलीय अर्थशास्त्र

वर्ष ८

पुणे, बुधवार, तारीख २८ ऑक्टोबर १९४२

अंक ४३

विमेदार नि हवाई हल्ला

शत्रु राष्ट्राकडून हवाई हल्ला अगर तत्सम उपद्रव यापासून बिन-लढाऊ नागरिकांच्या जीविताला होणाऱ्या धोक्याचा समविश विमा पॅलिंसीच्या अर्दीत होतो काय व त्यासमूही-जोदी प्रिमिअम भरावा लागेल काय ! असा प्रश्न साहजिकच नागरिकांमध्ये चर्चिला जात आहे.

ट्रस्ट ऑफ इंडिया

विमा कंपनीच्या

विमा पॅलिंसीमध्ये हवाई हल्ल्यामुळे जीविताला होणाऱ्या अपायाचा अंतर्भाव होतो त्याकरिता जादा प्रिमिअम नाही.

तरी विलंब न लावतां—

तुमचा नि तुमच्या आतेष्टांचा विमा

ट्रस्ट ऑफ इंडिया

विमा कंपनीतच उतरा.

अध्यक्षः—श्रीमंत सरदार जगन्नाथ महाराज पंडित
माहितीपत्रकें विनामूल्य पाठवूं

ट्रस्ट ऑफ इंडिया विमा कं. लि. } वि. ह. देशमुख, बी. ए.
लक्ष्मी रोड, पुणे २ } जनरल मनेजर

महायुद्ध दारुशी आले

परदेशी औषधें

दुर्मिळ व महाग झालीं

पण

भिण्याचें कारण नाही !!!

— कारण —

आयुर्वेद रसशाळा पुणे लि०

या देशी औषधाच्या प्रसिद्ध कारखान्याने तयार केलेली

- रक्तवर्धक,
- उपनाह,
- बालजीवन,
- कॅल्सीप्राल

इत्यादि पेटंट, स्टॅटर्ड व लोकप्रिय औषधें सात्री पटल्यामुळे

★ डॉक्टरांही वापरूं लागले आहेत. ★

दरसाल बिनचूक नफा वाटणाऱ्या ह्या कंपनीचे शेअर्स व औषधें मागता.

आयुर्वेद रसशाळा पुणे लि०

मुख्य दुकान गणपति चौक, लक्ष्मीरोड, पुणे १.

महायुद्धाची जाणीव ! कपड्यांच्या खर्चात काटकसर करा. एक वेळ येऊन

स्वतःची सात्री करा व पैशाचा मोबदला घ्या.

वंवाचे
माडीवर

महिंद्रकर ब्रदर्स

तयार कपड्यांचे व्यापारी

बुधवार
चौक,
पुणे

विविध माहिती

सुरतमध्ये दुय्यम नाण्यास मामणी

“सुरत येथील इंपीरिअल बँकेच्या शाखेने तेथील जनतेस १९४० मध्ये २,९६,३०० रुपयांची दुय्यम नाणी पुरविली. १९४१ मध्ये हा आंकडा २,५६,००० रुपये झाला व १९४२ मध्ये १५ ऑक्टोबरचे आंतक बँकेने ३,४१,४०० रुपये किंमतीच्या दुय्यम नाण्यांचा वटवटा केला. ह्यावरून असे दिसून येते, की सध्या दुय्यम नाण्यास असलेली मागणी कृत्रिम स्वरूपाची आहे. गेल्या वर्षीच्या मानाने चालू वर्षाच्या पहिल्या नऊ महिन्यांतच ३३% जास्त नाणी बँकेने दिली आहेत, तेव्हा ह्यापुढे डिसेंबर अखेर बँक दुय्यम नाणी देणार नाही.”—इंपीरिअल बँकेच्या सुरत शाखेच्या एजंटाने वरील माश्याची नोटीस लाविली आहे.

नोबेल प्राइझ

१९४२ साली नोबेल प्राइझ देण्यांत येणार नाही, असे स्वीडिश सरकारने जाहीर केले आहे. हायनामाइटचा संशोधक आल्फ्रेड नोबेल ह्याने आपल्या मागे २० लक्ष पौंड ठेवले व त्यांचा विनियोग पांच “नोबेल बक्षिसे” देण्याकडे करावा असे ठरविले. ही बक्षिसे दरसाल पांच क्षेत्रांतील उत्कृष्ट कामगिरीस देण्यांत येतात. डॉ. रवींद्रनाथ टागोर व सर चंद्रशेखर रमण ह्यांस ही बक्षिसे मिळालेली आहेत.

इंदूर संस्थानचे अंदाजपत्रक

इंदूर सरकारच्या १९४२-४३ च्या अंदाजपत्रकांत १ कोटी, ४० लक्ष रुपयांचे उत्पन्न व १ कोटी ३९.३ लक्ष रुपयांचा खर्च अपेक्षित आहे.

ट्रेझरी बिलोवर ९ आ. ९ पे व्याजाचा दर

रिझर्व्ह बँकेने गेल्या आठवड्यांत ८ कोटी रुपयांची हिंदुस्थान सरकारची ट्रेझरी बिले विकली, त्यांवर व्याजाचा सरासरी दर द. सा. द. शे. ९ आ. ९ पे इतका पडला आहे.

स्वीडन व जर्मनी ह्यांचेमधील व्यापार

स्वीडन व जर्मनी ह्यांचेमधील व्यापार वाढला आहे, परंतु युद्धास प्रारंभ झाल्यापासून आतांपर्यंत स्वीडनने जर्मनीकडे कोणत्याही प्रकारचे युद्धसाहित्य पाठविलेले नाही. लोखंडाची निर्गत तर कमी झाली आहे. ह्याचा अर्थ, जर्मनीला जास्त जवळून लोखंड मिळू शकते.

निकाल रविवारी जाहीर झाला !

ब्रिटिश कॉमन्स सभेची पोटनिवडणूक नुकतीच झाली, तिचा निकाल रविवार ता. १८ ऑक्टोबर रोजी जाहीर करण्यांत आला. पार्लमेंटच्या निवडणुकीचा निकाल ह्यापूर्वी केव्हांहि रविवारी जाहीर झालेला नाही.

बी वाटण्यासाठी ग्रँट

अहमदनगर आणि पुणे ह्या जिल्ह्यांत तुरीचे व पूर्व खानदेश जिल्ह्यांत गव्हाचे बी वाटण्यासाठी सर्चाची तरतूद करण्याकरिता मुंबई सरकारने आणखी २० हजार रुपयांची ग्रँट मंजूर केली आहे.

हिंदुस्थान सरकारचे कस्टमचे उत्पन्न

सप्टेंबर, १९४१	३.५३ कोटी रु.
ऑगस्ट, १९४२	२.७४ कोटी रु.
सप्टेंबर, १९४२	३.१५ कोटी रु.
एप्रिल ते सप्टेंबर, १९४१	२८.२९ कोटी रु.
एप्रिल ते सप्टेंबर, १९४२	२२.९१ कोटी रु.

एका अमेरिकन सैनिकास सर्पदंश

हिंदुस्थानांत आलेल्या अमेरिकन सैनिकांपैकी एकास आतांपर्यंत सर्पदंश झालेला आहे. हा साप विषारी नव्हता.

दारूबंदी

संयुक्त प्रांतांत ज्या ठिकाणी दारूबंदीचा उपक्रम करण्यांत आला तेथे तो निष्फळ ठरला, असे त्या प्रांताच्या अबकारी खात्याचे म्हणणे आहे. चोरून दारू गाळणे हा एक घंदा होऊन बसला आहे व अबकारी गुन्द्यांचे प्रमाण सूपच वाढले आहे; कांही ठिकाणी तर डेमरीच्या दुधाप्रमाणे चोरून गाळलेल्या दारूचा पुरवठा वकशीर केला जातो, असे त्या रिपोर्टात म्हटले आहे.

चरखा संघास देणगी

अखिल भारतीय चरखा संघास, त्यांच्या वर्कशॉपसाठी यंत्र-सामुग्री खरीदण्याकरिता २०,२२५ रुपयांची भांडवली स्वरूपाची ग्रँट मद्रास सरकारने दिली आहे.

कूपन पद्धति

मद्रास शहरांत १ नोव्हेंबरपासून कूपन पद्धतीने रॉकेट देण्यांत येईल.

युद्धविषयक मालाची खरेदी

हिंदुस्थान सरकारने १९४१-४२ मध्ये लहान प्रमाणावर चालणाऱ्या कारखान्यांकडून ५ कोटी रुपयांची युद्धविषयक मालाची खरेदी केली होती. चालू वर्षी हा आंकडा १० कोटींवर जाईल.

चीनमधील खास हक्क

शनिवार ता. २४ रोजी अमेरिकन सेक्रेटरी ऑफ स्टेट, मि. कॉव्हॅल हल, ह्यांनी चीनमधील खास हक्क सोडण्यासंबंधीच्या कराराचा मसुदा अमेरिकेतील चिनी सरकारच्या वकिलांचे हवाली केला.

मोटार अपघात

मुंबई प्रांतांत १९४०-४१ मध्ये एकूण ७,४५६ मोटार अपघात झाले व त्यांत २९७ लोक मरण पावले. १९३९-४० मधील ७,९०३ अपघातांत २७६ लोकांस मृत्यु आला होता.

बंद टेलिफोन तीन दिवसांत सुरू

लंडनवरील एका बाँब-हल्ल्यानंतर २० हजार टेलिफोन बंद पडले, ते तीन दिवसांत सुरू करण्यांत आले.

अट्टावीस केंद्रांत पोहण्याचे ४१ तलाव

हिंदुस्थानांतील २८ केंद्रांत लष्करी सैनिकांसाठी पोहण्याचे ४१ तलाव बांधण्यासाठी युद्धखात्याने ३ लक्ष, २४ हजार रुपये भांडवली खर्च मंजूर केला आहे. तलाव चालू राखण्यासाठी सालिना १ लक्ष, १२ हजार रुपये खर्च येईल.

बाझीलमधील कॉफीचे उत्पादन

बाझील देशांतील कॉफीचे उत्पादन जागतिक उत्पादनाच्या ६९% आहे.

सिनेमा ट्रेडरची लांबी

चित्रपटाबरोबर जाहिरातवजा लघुपट दाखविण्यांत येतात त्यांची लांबी ४०० फुटांपेक्षा अधिक असता कामा नये, असे हिंदुस्थान सरकारने १६ मे १९४१ रोजी जाहीर केले होते. हा नियम त्या तारखेपूर्वी तयार व पास झालेल्या ट्रेडर्सनाच फक्त लागू आहे, अशी समजूत प्रचलित झाली ती चुकीची आहे असे सरकारने प्रसिद्ध केले आहे.

अनुक्रमणिका

पृष्ठ	पृष्ठ
१ विविध माहिती ... ३४०	चांदीचे भवितव्य—
२ अ. मा. चरखा ... ३४१	चांदीचा युद्धावर परिणाम—
३ हिंदी बँकिंग ... ३४२	जपानचा लुटारूपणा—
४ शेड्यूल्ड बँकांची संख्या ३४२	रहाणीच्या संचात सार्व-
५ शेड्यूल्ड बँकांची ... ३४२	त्रिक वाढ.
परिस्थिति ३४२	८ युद्धसंच आणि युद्धकर्ज ३४४
६ प्रॉमिसरी नोटेचा दावा कोर्टे चालतो ? ... ३४२	९ निजाम राज्यांत ए.
७ स्कुट विचार ... ३४३	आर. पी. ची व्यवस्था ३४५

अर्थ

बुधवार, ता. २८ आक्टोबर, १९४२

अखिल भारतीय चरखा संघाचे कार्य

अखिल भारतीय चरखा संघाचा १९४१-४२ चा ताजा अहवाल नुकताच प्रसिद्ध झाला आहे, त्यावरून संघाच्या वाढत्या व्यापाची चांगली कल्पना येते. हातमागावरील कापडास हिंदी बाजारपेठेत आता महत्त्वाचे स्थान प्राप्त झाले आहे व हातमागाच्या कापडास प्राधान्य देण्यास मुंबई सरकारने आपल्या सर्व स्वात्यांस सुचविले आहे. युद्ध-परिस्थितीमुळे हे घडून आले असले तरी खादीप्रसारास स्वाभाविकच मोठा वाव आहे आणि मोठ्या गिरण्यांची स्थापना आणि खादीचा विस्तार ह्यांच्यामध्ये तबिब विरोध असण्याचे कारण नाही, हे आता स्पष्ट झाले आहे. खेडेगावांतील गरीब लोकांस उद्योगधंदा देण्याच्या आवश्यकतेकडे हिंदी लोकांचे लक्ष वेधले गेलेले आहे. गेल्या दीड वर्षांत खादीचे उत्पादन ६०% वाढले, तरी मागणी पुरी पडणे अशक्य झाले. सूत कातणारे जमा करून, त्यांचेकडून काढून घेतलेल्या सुताचे कापड विणकरांकडून विणून घेण्याची संघटना घडवून आणणे हे सोपे काम नाही; कारण गिरणीचे सूत वापरणारांस चरख्याचे सूत विणणे अवघड जाते. चरखा तयार करण्यास लागणारी साधनेही सहजी मिळत नाहीत. भांडवलाच्या पुरवठ्याचा प्रश्नही सोडवावा लागतो. १९४१-४२ अखेर चरखा संघाच्या कार्यात ५० लक्ष रुपये गुंतलेले होते व आणखी भांडवल जमविण्याचा प्रयत्न संघाने चालू ठेवला होता. देणग्या मिळविणे, दीर्घ मुदतीची कर्जे काढणे, कपाशीच्या साठ्यावर कर्जे घेणे, कामगारांकडून लहान लहान ठेवी घेणे इत्यादि मार्गांनी पैशाचा प्रश्न सोडविण्याचा प्रयत्न करण्यात येतो. सूत कातणारे व विणणारे ह्यांच्या उन्नतीसाठीच संघाचे अस्तित्त्व असल्याकारणाने, कामगारांच्या लहान-सहान ठेवींचे महत्त्व विशेष आहे, असे संघाच्या रिपोर्टांत नमूद केलेले आहे. संघास १९४१-४२ मध्ये ७ लक्ष रुपयांच्या देणग्या मिळाल्या, हेही लक्षांत ठेवण्याजोगे आहे.

खादीचे उत्पादन व विक्री ह्यासंबंधीचे आकडे साली दिले आहेत, त्यांवरून त्याविषयीची प्रगति दिसून येते.

खादीचे उत्पादन (हजार रुपये)

प्रांत	१९४०	१९४१	१-७-१९४१ ते ३०-६-४२	३०-६-१९४२ अखेर १८ महिने
आंध्र	४०६	५८९	६४२	८४३
आसाम	९	८	९	१३
बिहार	७५७	१०५०	११४३	१५२१
बंगाल	३७३	५८७	६१३	८२१
मध्यप्रांत व महाराष्ट्र	४४२	७४६	९९५	१३०६
गुजरात	१५३	१७५	३००	३४०
कर्नाटक	२२४	२९३	३३३	४५३
काश्मीर	२१५	४३४	५१७	७२३
केरळ	८५	१४५	१६८	२३५
पंजाब	३२०	५२०	६५०	८६९
राजस्थान	१८७	३८५	५५९	७०२
सिंध	११	१५	१७	२३
तामिळनाडू	१०,४६	१४,२१	१७,८६	२३,१३
संयुक्त प्रांत	८,२५	१०,२२	१२,८७	१७,०३
उत्कळ	८३	९०	९२	१३०
एकूण	५१,३७	७,४८१	९१,१३	१,२०,०२

चरखा संघाच्या कार्यक्षेत्रांत १५,११० खेडेगावांचा समावेश होतो. त्यांपैकी ३,५७९ तामीळ नाडूमध्ये; ३,४६८ संयुक्त प्रांतांत; २,०३० बिहारमध्ये; १,२५७ पंजाबांत व ६९० मध्यप्रांत-महाराष्ट्रांत आहेत. संघाचे नेतृत्वाखाली ३,२४,३९१ लोक कातकाम करीत आहेत, त्यांची प्रांतवार वाटणी खेड्यांच्या वाटणीचे प्रमाणांतच साधारणतः आहे. विणकऱ्यांची संख्या २३,७८५ भरते, व इतर कामगारांची संख्या ४,३७७ आहे. तामीळ नाडूमध्ये खादी विक्रीची ६५ भांडारे आहेत. त्याचे खालोखाल मध्यप्रांत-महाराष्ट्र (३४), संयुक्त प्रांत (३३), बिहार (३२), पंजाब (३१), आंध्र (३१) असा अनुक्रम येतो. एकूण खादी भांडारांची संख्या ३४६ आहे. वरील संक्षिप्त हकीकतीवरून चरखा संघाच्या कार्याची कल्पना येईल. संघाचे कार्य पद्धतशीर चालू आहे. संघाच्या ट्रस्टांच्या मंडळाचे अध्यक्ष महात्मा गांधी हे असून त्यांत आणखी ११ आजीव सभासदांचे प्रतिनिधी व २ वार्षिक सभासदांचे प्रतिनिधी आहेत. संघाचे कार्य सुकर व्हावे ह्यासाठी बजेट, हिशेब, शिक्षण, इत्यादीसाठी तिच्या उपसमित्या नेमलेल्या आहेत. प्रयोग, संशोधन, इत्यादीकडे संघाचे विशेष लक्ष आहे. सध्याची परिस्थिति संघाच्या कार्याचा विस्तार करण्यास अतिशय अनुकूल आहे व त्यासाठी संघास भांडवल्यची आवश्यकता आहे. कापडाचे बाबतीत खेडेगावांत स्वयंपूर्णता प्राप्त करून देणाऱ्या खादीस आता मोठा वाव आहे.

हिंदी बँकिंग

ठेवीत वाढ, गुंतवणूक कमी

हिंदी शेड्यूल बँकांच्या व्यवहारासंबंधी ताजे तुलनात्मक आकडे प्रसिद्ध झाले आहेत, त्यांवरून हिंदी बँकिंगची परिस्थिति लक्षात येईल. १९४२ च्या दुसऱ्या तिमाहीत शेड्यूल बँकांनी १५ नव्या शाखा उघडल्या, परंतु ५४ शाखा बंद झाल्या, त्यामुळे एकूण कचेऱ्यांची संख्या १४४४ वरून १४०५ वर आली. बंद झालेल्या शाखा मुख्यतः ब्रह्मदेश व हिंदुस्थानाचा पूर्व किनारा ह्या भागातीलच आहेत. पांच प्रमुख शेड्यूल बँकांनी आपल्या ३४३ शाखांत २ शाखांची भर घातली, परंतु एक्सचेंज बँकांच्या शाखांत आठवी घट झाली. इंपिरिअल बँकेच्या शाखांची संख्या ४०० ची ३८९ झाली. इतर बँकांच्या ६०७ शाखांऐवजी ५८५ शाखा चालू राहिल्या.

शेड्यूल बँकांच्या परिस्थितीचे तक्त्यावरून त्यांचेकडील ठेवी कशा वाढत आहेत हे दिसून येते. एकूण ठेवीतील चालू ठेवींचे प्रमाण एका वर्षाचे अवधीत ५६.७९% चे ७५.८०% झाले व मुदतबंद ठेवींचे प्रमाण ४३.२१% वरून २४.२०% वर उतरले. बँकांस आपला पैसा गुंतविण्याची पंचाईत पडत आहे ह्यामुळे त्यांनी आपला शिल्लकी पैसा रिझर्व्ह बँकेकडे कायद्याने घालून दिलेल्या मर्यादपेक्षा पुष्कळच अधिक प्रमाणांत ठेवला आहे. कर्जाची व हुंड्यांत गुंतविलेल्या रकमेची बेरीज १-९-१९३९ रोजी १०५ कोटी रुपये होती, ती आतां ७९.३ कोटींवर आली आहे. म्हणजे, ह्या गुंतवणुकीचे एकूण देण्याशी असणारे प्रमाण ४४.४२% वरून १९.१३% वर आले आहे. एकीकडे ठेवी वाढत आहेत तर दुसरीकडे अलिखित पैसा गुंतविणे कठीण जात आहे. ही प्रवृत्ति हिंदी बँकांतच आढळते, असे नाही. ब्रिटिश बँकांसहि हाच अनुभव येत आहे.

शेड्यूल बँकांची संख्या

	३०-९-४२	३१-३-४२	३०-९-४१
एक्सचेंज बँका	१७	१७	२०
इतर शेड्यूल बँका	४५	४५	४४

प्रॉमिसरी नोटेचा दावा कोठे चालतो ?

मुंबई हायकोर्टाचा निवाडा

लालभाईने जिवतलालपासून २२,५०० रुपये कर्ज घेतले. लालभाई अहमदाबादला व जिवतलाल मुंबईला रहात असे. लालभाईने अहमदाबाद मुकामा प्रॉमिसरी नोट लिहून दिली. त्या प्रॉमिसरी नोटेवरून जिवतलालने मुंबईच्या कोर्टात दावा लावला. त्यांत लालभाईने अशी हरकत घेतली की, दाव्याचे कारण मुंबई कोर्टाच्या अधिकारमर्यादेंत घडले नसल्यामुळे तो दावा चालविण्याचा अधिकार मुंबईच्या कोर्टास नाही. लालभाईची हरकत कोर्टाने मान्य केली व दावा योग्य कोर्टात दाखल करण्यासाठी वादीस परत करण्यांत यावा असा हुकूम दिला, म्हणून वादीने हायकोर्टाकडे अपील केले.

हायकोर्टाचा निवाडा

“ वादातील प्रॉमिसरी नोट अहमदाबाद मुकामा लिहिण्यांत आली आहे ह्याबद्दल मुद्दीच वाद नाही. मुंबई कोर्टाच्या स्थल-मर्यादेंत वादातील दाव्याचे कारण घडले असे आपल्यास म्हणता येते किंवा काय ? ज्याअर्थी मुंबई कोर्टाच्या अधिकारमर्यादेंत वादातील प्रॉमिसरी नोट लिहिण्यांत आली नाही अथवा ज्याअर्थी त्या प्रॉमिसरी नोटेची फेड मुंबई कोर्टाच्या अधिकारमर्यादेंत असलेल्या ठिकाणी करण्यांत यावी असा उल्लेख त्या नोटेत नाही त्याअर्थी मुंबई कोर्टास त्या प्रॉमिसरी नोटेवरून लावलेला दावा चालविण्याचा अधिकार नाही. प्रॉमिसरी नोटेचा सावकार मुंबईस रहात असल्यामुळे त्या नोटेची फेड ज्याअर्थी मुंबई मुकामा करता येत होती त्याअर्थी मुंबईच्या कोर्टास त्या नोटेवरून लावलेला दावा चालविण्याचाहि अधिकार आहे असे समजले पाहिजे, अशा प्रकारचा युक्तिवाद वादीतर्फे करण्यांत आला आहे. परंतु कुठाने सावकाराचे राहण्याचे ठिकाण शोधून काढावे व तेथे जाऊन कर्जाची फेड करावी असा कायदा प्रॉमिसरी नोटेचे बाबतीत मुद्दीच लागू पडत नाही. वादातील दाव्याचे कारण प्रॉमिसरी नोटेवरून घडले असून त्या नोटेच्या भरण्यावरून घडले नाही. सवव त्या नोटेची रकम ज्या ठिकाणी देण्यांत आली असेल अथवा त्या रकमेची फेड ज्या ठिकाणी करता आली असती त्या ठिकाणी दाव्याचे कारण घडले असे म्हणता येत नाही. ज्या ठिकाणी प्रॉमिसरी नोट लिहिण्यांत आली त्याच ठिकाणी दाव्याचे कारण घडले असे समजले पाहिजे. वादातील प्रॉमिसरी नोट अहमदाबाद मुकामा लिहिण्यांत आली असल्यामुळे त्या नोटेवरून अहमदाबादच्या कोर्टातच दावा लावला पाहिजे. ” वरील कारणास्तव हायकोर्टाने अपील खर्चासुद्धा काढून टाकले. “न्यायबोध”

शेड्यूल बँकांची परिस्थिति

(कोटी रुपये)

	२५-९-१९४२	२६-६-१९४२	२६-९-१९४१	१-९-१९३९
हिंदुस्थानातील एकूण देणे	४१४.४८	३६४.४६	३०९.६	२३६.६०
त्यापैकी मागणी येतांक्षणीच देणे	३१४.१६	२६७.१५	२०५.८२	१३४.३६
एकूण देण्याशी प्रमाण	७५.८०%	७३.३०%	६६.४६%	५६.७९%
मुदतबंद ठेवी	१००.३२	९७.३१	१०३.८४	१०२.२४
एकूण देण्याशी प्रमाण	२४.२०%	२६.७०%	३३.५४%	४३.२१%
रोख व रिझर्व्ह बँकेजवळ ठेव	७६.३८	७५.४५	५७.०६	३१.८७
एकूण देण्याशी प्रमाण	१८.४३%	२०.७०%	१८.४३%	१३.४७%
दिलेली कर्ज व हुंड्यांत गुंतविलेली रकम	७९.३१	९५.७७	११३.४६	१०५.०९
एकूण देण्याशी प्रमाण	१९.१३%	२६.२८%	३६.६४%	४४.४२%
रिझर्व्ह बँकेकडे कायदेशीर किमान रकमेपेक्षा ज्यास्त ठेवलेली रकम	४६.३७	४५.६२	३६.०३	१६.४१

स्फुट विचार

चांदीचे भवितव्य

चांदीच्या अलीकडे चढलेल्या किंमतीचे आणि तिचा हिंदी चलनाशी जो संबंध आहे त्याचे विवेचन आम्ही आमच्या गेल्या अंकांतील अग्रलेखांत केले आहे. ह्या धातूच्या संघांत आणखी कांहीं सर्वसाधारण स्वरूपाची उद्बोधक माहिती आम्ही येथे देत आहो. गेल्या कांहीं वर्षांत चांदीचे जागतिक उत्पादन सरासरीने २६ ते २८ कोटि औंस इतके झाले आहे असा अंदाज आहे. मेक्सिको व उत्तर अमेरिका ह्यांचा चांदीच्या उत्पन्नांत पहिला नंबर असून त्यांच्या साली कॅनडा, पेरू, ऑस्ट्रेलिया, रशिया, जर्मनी, ब्रह्मदेश, बोलीव्हिया, आर्जेन्टिना इत्यादि देश येतात. अमेरिकेंत चांदीच्या खाणींचा घंदा करणाऱ्या लोकांनी आपल्या मालाची किंमत उतरून नये ह्यासाठी स्वतःचे राजकीय वजन खर्ची घालून आपल्या सरकारास चलनाच्या उपयोगाकरिता विशिष्ट प्रमाणांत व ठराविक भावाने चांदी खरेदी करण्याचा कायदा करावयास लावले ह्या गोष्टीस दहा वर्षे झाली आहेत. १९३४ ते १९४१ ह्या आठ वर्षांच्या अवधीत अमेरिकन तिजोरीने २५८ कोटि औंस चांदी खरेदी केली आहे. चांदीच्या खरेदीच्या ह्या धोरणाचा आर्थिक परिणाम अनिष्ट होणे अपरिहार्य होते. तथापि अलीकडे खरेदी होणारी चांदी कारखान्यांत इतर महत्त्वाच्या धातूंच्या ऐवजी वापरण्याची व्यवस्था अमेरिकन तिजोरीमार्फत होत आहे. ह्या प्रकारचा चांदीचा औद्योगिक उपयोग आणखी वाढला असता हा धातु इतर धातूंच्या खाणींत त्यांस चिकटून निघत असूनहि तिचा पुरवठा मोठ्या प्रमाणावर खपून जाईल असा अंदाज आहे. अमेरिकेंत ३२५ कोटि औंस (सुमारे १ लक्ष टन) इतकी चांदी साठ्यांत शिल्लक आहे. तथापि, कोलंबसास १४९२ साली अमेरिका खंडाचा शोध लागल्यापासून आज तागायत फक्त ५ लक्ष टन इतकीच चांदी जगाच्या खाणींतून बाहेर निघाली आहे असे आंकडे सांगतात. उद्योगधंद्यांत चांदीचा उपयोग, तिच्या विशिष्ट गुणामुळे, अपेक्षेप्रमाणे वाढला म्हणजे तिची किंमत जगांत चढेल आणि मागणीच्या मानाने खाणी-वाल्यांस तिचा पुरवठा वाढवावा लागेल असा कांहीं तज्ज्ञांचा अंदाज आहे. युद्धोत्तर काळांत चांदीचा उपयोग उद्योगधंद्यांत कोणत्या प्रमाणांत होईल ह्यावर त्या धातूच्या किंमतीचे भवि-
तव्य अवलंबून राहिल हें स्पष्ट आहे.

चांदीचा युद्धावर परिणाम

नाणी पाडणे आणि गरीब लोकांचे दागिने व श्रीमंतांसाठी भांडी व इतर शोभेचे जिनस बनवणे हाच चांदीचा मुख्य उपयोग आतांपर्यंत होत असे. विशेषतः हिंदुस्थानांत चांदीस ह्याच कामासाठी मोठे महत्त्व प्राप्त झाले होते. तथापि, वर दर्शवल्या-प्रमाणे चालू युद्धांत लढाऊ सामुग्रीच्या बनावटीत इतर धातूंची जागा चांदी घेत आहे ही नमूद करण्यासारखी गोष्ट आहे. कॅनडा व अमेरिका ह्या देशांत चांदीच्या निर्मातेस बंदी करण्यांत आली आहे ह्याचे कारण ह्या धातूचे युद्धाच्या तयारीस होणारे सहाय हें आहे. १९४१ साली ८ कोटि औंस चांदीचा ह्या रीतीने उपयोग करण्यांत आला. तरीहि येथे हें लक्षांत ठेवणे आवश्यक आहे की चांदी अशा प्रकाराने वापरली जाण्याच्या

मार्गांत इतर धातूंच्या मानाने तिची महागाई हा अढथळा आहे. सरकारी तिजोरीसाठी चांदी दर औंसस ७१ सेंट्स ह्या भावाने खरेदी करून ती ३५ सेंट्सनी कारखान्यांस औद्योगिक बनाव-टीत वापरण्यास पुरविणाऱ्या अमेरिकेंतील योजनेच्या मुळाशी ही अडचण दूर करण्याचाच हेतु आहे. ह्या तऱ्हेने घडून येणारी स्वस्ताई आणि कित्येक महत्त्वाच्या धातूंची दुर्मिळता ह्यांचे योगाने चांदीस उद्योगधंद्यांच्या कुतीमध्ये महत्त्वाचे स्थान मिळ-णार आहे. जगांतील चांदीच्या एकूण उत्पादनाच्या चार-पंच-मांश भाग अमेरिका खंडांतून येत असला तरी इतर धातूंच्या मानाने तिचा पुरवठा अत्यंत अल्प आहे हें विसरतां कामा नये. चांदीचे वार्षिक उत्पादन सुमारे २७ कोटी औंस म्हणजे साडेआठ हजार टन इतके आहे, पण तांब्याचे उत्पादन २५ लक्ष टन आहे. शिसे व जस्त ह्यांचे वार्षिक उत्पादन अशाच प्रमाणांत मोठे आहे. अशा उपयुक्त धातू दुर्मिळ झाल्या आणि युद्ध परि-स्थितीत लढाऊ धंद्यांत त्यांस मोठी मागणी आली असतां चांदी त्यांची जागा विशिष्ट मर्यादित प्रमाणांत घेऊन युद्धसहाय देऊ शकते ही गोष्ट मात्र आतां अनुभवाने सिद्ध झाली आहे. अमेरिका व हिंदुस्थान येथील सरकारांजवळ चांदीचा मोठा पुरवठा आहे हें त्या दृष्टीने समाधानकारक आहे.

चिनी चलन आणि जपानचा लुटारूपणा

अलीकडे जपानने चिनी प्रदेश पादाक्रांत केले आहेत त्यांमध्ये जित लोकांच्या हातांतील कागदी चलनाच्या उपयोगाचे बाबतीत त्याने अनिष्ट हातचलाखी चालवली आहे आणि तिचा उषड हेतु त्यांस बुचाडणे हाच आहे. नवीन जपानी राजवटीत त्या प्रदेशांतील पूर्वीच्या चलनाची किंमत काय असावी असा प्रश्न उद्भवला असतां ती जवळजवळ नाहीशी करण्याचे धोरण जपानने अंगिकारले आहे. युंकिंगच्या डॉलर नोटांची अदलाबदल नॅकिंगच्या नोटांत दोन ते एक ह्या प्रमाणांत करण्यांत आली आहे. हॉंगकॉंगमध्ये प्रचलित असलेल्या डॉलरची किंमत प्रथम ५० टक्के कमी करण्यांत आली आणि पुन्हा दुसऱ्यांदा त्या किंमतीत ५० टक्के घट केली गेली. म्हणजे हॉंगकॉंगच्या डॉलरची किंमत अखेर पूर्वीच्या मानाने एक-चतुर्थांश झाली. त्यानंतर ऑगस्टपासून ह्या डॉलर नोटा रद्द करण्यांत आल्या आहेत. आपल्याजवळच्या जुन्या नोटांचा विनिमय नॅकिंगच्या किंवा जपानी नोटांशी करण्याची योग्य संधि हॉंग-कॉंगच्या लोकांस देण्यांत आली किंवा नाही याची शंका आहे; आणि ही संधि त्यांस मिळाली असली तरी त्यांच्या हाती आपल्या पैशाचा काय तो चौथा हिस्साच आला आहे हें लक्षांत ठेवले पाहिजे. युंकिंगच्या नोटांच्या जागी नॅकिंग नोटा प्रचलित करावयाच्या असल्याने जपानने ह्या दुसऱ्या कागदी चलनाचा विस्तार केला आहे आणि त्यास आवार म्हणून नॅकिंगच्या मध्यवर्ती बँकेस दहा कोटि येनचे (जपानी चलन) कर्ज दिले आहे. ही बँक जपानच्या मध्यवर्ती बँकेच्या पूर्ण बर्च-स्वाखाली चालली आहे हें सांगायला नको. पादाक्रांत केलेल्या चिनी प्रदेशांतील चलनाचे संघांत जपानने शुद्ध लुटारूपणा चालवला आहे हें स्पष्ट आहे.

रहाणीच्या सर्चात सार्वत्रिक वाढ

राष्ट्राच्या जुळे महिन्याच्या मासिकात जगातील ३९ प्रमुख देशातील रहाणीच्या सर्चाविषयीचे आंकडे दिले आहेत, त्यावरून टोकांचे जीवन सर्वत्र युद्धपरिस्थितीमुळे कसे महागाईचे झाले आहे त्याची कल्पना येते. साण्याचे जिन्नस, कपडे, घरांची माडी, जटण, ह्या रहाणीतल्या मुख्य बाबी आहेत. जगातील ३९ देशांचा विचार करता त्यामध्ये घरांच्या भाड्यात विशेष बदल न होता त्यांचे मान स्थिर राहिले आहे असे दिसून येते. बाकीच्या सर्व बाबींची महागाई स्थानिक परिस्थितीप्रमाणे पण निश्चित झालेली आहे ह्याची साक्ष दिलेल्या आंकड्यांवरून पटते. अमेरिकेत घान्ये व इतर साण्याचे जिन्नस सर्वात अधिक महागले आहेत आणि त्यांच्या साठ्यात कापडाच्या किंमती चढलेल्या आहेत. इतर देशात महागाईच्या बाबतीत कापडाचा नंबर पहिला आहे. दक्षिण अमेरिका, हिंदुस्थान, जपान, जर्मनी ह्या देशांतही वाढ सरासरीने ३० टक्के, इंग्लंड व इंग्लंड ह्यांत ९० टक्के, नेत्रे व स्विट्झर्लंड येथे ८० टक्के व स्वीडनमध्ये ७० टक्के, अशी ह्या महागाईची प्रतवारी आहे. जटणाची व तेलाची महागाई डेन्मार्क, फिन्लंड, आयर्लंड व नेत्रे ह्या देशांत विशेष तीव्र आहे. महागाई व चलनाचा विस्तार ह्यांच्या परस्पर संबंधाचा विचार करता असे दिसते की आयर्लंड, इंग्लंड, स्विट्झर्लंड व काही दक्षिण अमेरिकेतील देश ह्या दोहोमध्ये सरासरी म्हणजे प्रमाणबद्ध वाढ झाली आहे. बाकीच्या देशांत रहाणीच्या मानापेक्षा चलनांत अधिक वाढ आहे असे आंकड्यांवरून दिसते.

युद्धसर्च आणि युद्धकर्ज

(२)

मालपुरवठा व इतर लष्करी बाबी ह्यांचेवर साम्राज्य सरकाराचा हिंदुस्थान सरकारच्या मार्फत ह्या देशांत सर्च होतो त्याचा हिशेब होऊन येथील सरकारचे निषणारे येणे त्यास लंडनमध्ये मिळते. रिझर्व्ह बँकेच्या लंडनशाखेत ह्या सरकारचे साते आहे त्यांत ह्या येण्याच्या रकमा जमा होतात आणि त्याही बँक इंग्लंडमध्ये तात्पुरत्या गुंतवून ठेवते. युद्धाच्या प्रगतीबरोबर हिंदुस्थान सरकारच्या मार्फत होणारा ग्रेट ब्रिटनचा लष्करी सर्च वाढत आहे आणि त्याच्या प्रमाणांत ह्या सरकारच्या लंडनमधील शिलका सहाजिकच वाढत आहेत. रिझर्व्ह बँकेच्या मार्फत हा सरकारचा शिलकी पैसा ह्या देशांत परत कसा आणावयाचा आणि त्या येण्याची योग्य विल्हेवाट कशी लावावयाची हा महत्त्वाचा प्रश्न येथे उद्भवतो. ह्या प्रकरणां आतांपर्यंत यशस्वी रीतीने व क्रिफायतशीरपणाने अंमलात आणलेला उपाय येणेप्रमाणे आहे: हिंदुस्थान सरकारने इंग्लंडमध्ये ह्यापूर्वी कर्जे काढलेली आहेत आणि त्यांची फेड ब्रिटिश-चलनांत व्हावयाची अशी त्यांची व्यवस्था आहे. हिंदुस्थानच्या मालकीचा शिलकी पैसा लंडनमध्ये पडून रहात आहे त्याचा विनियोग ह्या देशाच्या येथील कर्जाच्या फेडीकडे केल्यास एका दगडाने दोन पक्षी मारल्यासारखे होते. हिंदुस्थान सरकारचे पौढांमध्ये फेडले जावयाचे कर्ज फिटते आणि त्याच्या लंडनमध्ये साचत असलेल्या शिलकांचा फायदेशीर उपयोग होतो. हा दुहेरी सोयीचा उपाय आतांपर्यंत अवलंबण्यात आला असून त्या कामी ब्रिटिश सरकारने सहकार्य केले आहे. आपल्या नागरिकांपाशी असलेले हिंदी कर्जाचे रोखे त्या सरकारने जमा करून त्यास स्वतःचे तत्सम कर्जरोखे मोबदल्यांत दिले आहेत आणि लंडनमधील हिंदी शिलकांतून स्वतःचे त्या देशाकडून मिळावयाचे येणे फेडून घेतले आहे. हिंदुस्थान सरकारने येथे केलेला जादा युद्धसर्च येथे काढलेल्या कर्जांच्या पैशांतून झाला व होत अस-

त्याने वरील इंग्लंडमधील कर्जफेडीच्या व्यवहाराचा वास्तविक अर्थ ब्रिटनमधील कर्जाची जागा हिंदुस्थानातील कर्जांने घेतली आहे असा होतो. परंतु त्यायोगाने ह्या देशाचे बाहेरचे कर्ज नाहीसे होऊन त्यावरील व्याज लंडनला पाठवण्याची आवश्यकता रहात नाही. १९३६-३७ अखेर हिंदुस्थानचे इंग्लंडमध्ये काढलेले कर्ज २७३ कोटी पौंड इतके होते, त्यापैकी गेल्या ऑगस्ट अखेर सुमारे २० कोटी पौंड फेडून टाकण्यात येऊन त्याचे रूपांतर हिंदुस्थानातील कर्जात झाले. आणखी ६ कोटी पौंड कर्ज येत्या जानेवारीत फेडले जाईल. हिंदी रेलवेजसाठी निरानिराख्या स्वरूपात इंग्लंडमध्ये काढलेल्या कर्जाचा अंतर्भाव २७३ कोटी पौंडांच्या रकमेत केलेला नाही. हिंदुस्थान सरकारच्या लंडनमधील फुगलेल्या शिलकांतून हेहि कर्ज फेडता येईल ही गोष्ट सुचण्यासारखी आहे. ब्रिटिश सरकारच्या सहकार्याने हिंदुस्थान सरकारने ह्या मार्गाचाहि अवलंब नुकताच आरंभिला आहे. रेल्वे कर्जापैकी वार्षिक हप्त्यांनी फेडावयाची उरलेली एकूण रकम सुमारे ३३ कोटी पौंड आहे. हिंदुस्थान सरकारने आज एकदम ३ कोटी पौंड ब्रिटिश सरकारच्या स्वाधीन करावयाचे आणि त्या सरकारने वार्षिक हप्त्यांची फेड योग्य वेळी येथील सरकारच्या वतीने करावयाची अशी व्यवस्था निश्चित झाली आहे. हिंदुस्थान सरकारने आज ३ कोटी पौंड २३ टक्के व्याजाने गुंतवले आणि आपल्या रेल्वे 'अॅन्युइटी-ज'च्या फेडीची तरतूद केली असे ह्या योजनेचे स्वरूप आहे.

हिंदुस्थानचे इंग्लंडमधील कर्ज फिटले जाऊन येथील सरकार त्याची जागा हिंदी कर्जांने भरून काढीत आहे त्याचे आर्थिक रहस्य घ्यानांत येणे आवश्यक आहे. रेल्वेज व पाटबंधारे ह्यांसारख्या उत्पादक कार्यासाठी लागणारा पैसा हिंदुस्थान सरकारास बेताच्या व्याजाने पुरेसा ह्या देशांत मिळण्यास एकाकाळी अडचण पडत असल्याने त्यास लंडनच्या बाजारांत कर्जे वर्षानुवर्षे उभारावी लागत असत. परंतु अलीकडे सरकारचा सर्व भांडवली सर्च भागवतां येईल इतक्या रकमांची कर्जे हिंदुस्थान सरकारास ह्या देशांत सहज मिळू शकतात. देशाच्या आर्थिक प्रगतीच्या दृष्टीने ही गोष्ट अभिनेदनीय आहे, हिंदी लोकांच्या बचतीचा पैसा देशांतल्या देशांत व्याजाने वाढत्या प्रमाणांत गुंतवला जाऊन तो बाहेरून घ्यावयाच्या कर्जाची जागा तो प्रत्यक्ष भरून काढीत आहे हा राष्ट्राचा आर्थिक फायदा आहे.

गेल्या कित्येक वर्षांत हिंदुस्थान सरकारने इंग्लंडमध्ये मुळीच कर्ज उभारलेले नाही, इतकेच नव्हे तर, पूर्वी काढलेली सर्व कर्जे फेडून टाकण्याची व्यवस्था केली आहे. हिंदुस्थान सरकारचा युद्धकाळीन सर्च, इंग्लंड, अमेरिका वगैरे देशांत परिस्थिती आहे तिच्याप्रमाणे करांच्या उत्पन्नांतून अंशतःच भागू शकतो आणि जरूरीप्रमाणे त्यास ह्या देशांत युद्धकर्जे उभारावी लागत आहेत हे स्वाभाविक आहे. ह्या कर्जांच्या द्वारे जनतेच्या बचतीमधून लागेल तस तसा पैसा सरकारास मिळत आहे. हिंदुस्थान सरकारने १९६३६५ सालांच्या मुदतीचे ३ टक्क्यांचे १५ कोटी रुपयांचे कर्ज नुकतेच उभारले आहे. शंभर रुपयांच्या रोख्यास ९५ रुपये किंमत ठेवण्यात आली आहे. १५ कोटी रुपये मिळतांच किंवा १५ आक्टोबरला कर्जरोख्याची विक्री बंद व्हावयाची आहे. मुंबई, मद्रास, पंजाब व मध्यप्रांत येथील सरकारांनी ३ टक्के व्याजाचा व १९५५ सालच्या परत फेडीची कर्जे स्वतःसाठी उभारली आहेत. त्यांची एकूण बेरीज ७३ कोटी रुपये भरते. ह्या सर्व रकमेची भरती झाली आहे. हिंदुस्थान सरकारकडून पूर्वी काढलेल्या कर्जांची फेड करण्यासाठी ही प्रांतिक कर्जे काढण्यांत आली आहेत. (समाप्त)

निजाम राज्यांत ए. आर. पी. ची व्यवस्था

हवाई हल्ल्यामुळे लागणाऱ्या आगी विश्वविण्याकरिता करण्यांत येत असलेल्या तरतुदीविषयी बोलतांना मि. अली रझा यांनी लहान तक्र्यांचे बांधकाम व इमारतीस लागलेली आग विश्वविणारी आणि उध्वस्त झालेल्या इमारतीत सापडलेल्यांची सोडवणूक करणारी दळे या बाबतीत केलेल्या कार्याची माहिती नुकतीच दिली. ते म्हणाले की, ही तर्फी अशा रीतीने बांधण्यांत येत आहेत की शांततेच्या काळांत त्यांचे रूपांतर पोहण्याच्या तक्र्यांत करण्याचे शक्य होईल. त्यांचे बांधकाम शहर-सुधारणा बोर्डाकडे देण्यांत आले असून ते लवकरच सुरू करण्यांत येईल. मध्यंतरी सिटी फायर ब्रिगेडच्या सामुग्रीत दोन ट्रेलर पंपांची भर घालण्यांत आली आहे. याशिवाय, बुजलेल्या ३२५ विहिरी मोकळ्या करण्याची व्यवस्था नगरपालिकेच्या कमिशनरच्या मदतीने ए. आर. पी. अधिकार्यांनी केली आहे. यापैकी १०५ विहिरीतील गाळ आधीच काढण्यांत आला असून आणखी १६१ विहिरींचे काम चालू आहे. शिवाय इमारतीस लागणारी आग विश्वविण्याबाबतची एक योजना तयार करण्यांत आली असून सरकार तिचे काजजी-पूर्वक निरीक्षण करीत आहे. या योजनेतहत प्रत्येक घरांत आग विश्वविण्यास लागणाऱ्या साधनसामुग्रीची तरतुद करण्यांत आली आहे. तथापि, आवश्यक साहित्य संपादन करण्याचा प्रश्न हा या कार्याचा सर्वांत कठीण भाग आहे. जरूरी असलेल्या एकंदर ९,००० स्ट्रप पंपांपैकी हिंदुस्थान सरकारकडून १,५०० स्ट्रप पंप मिळाले असल्याचे त्यांनी जाहीर केले.

इतर उपाय

करण्यांत येत असलेल्या इतर उपायांमध्ये कारखान्याच्या संरक्षण योजनांचा मिस्टर अली रझा यांनी उल्लेख केला. या संबंधाची व्यवस्था चीफ इन्स्पेक्टर ऑफ फॅक्टरीज अँड बाँड-लर्स यांच्याकडे सोपविण्यांत आली असून त्यांस सध्या कलकत्ता येथे खास शिक्षण घेत असलेले एक पब्लिक वर्क्स स्टात्याचे ऑफिसर मदत करतील. ते पुढे म्हणाले की, रेकॉर्ड्स, मॉल्यवान वस्तू आणि अजबखाने (म्यूझियम) या सर्वांचे संरक्षण करण्याच्या प्रश्नावरहि विचार होत आहे आणि हे सर्व सामान दुसरीकडे हलविण्याची व्यवस्था केली जात आहे.

उध्वस्त झालेल्या इमारतीत सांपडलेल्यांची सोडवणूक

मिस्टर अली रझा नंतर म्हणाले, रेस्क्यू (उध्वस्त झालेल्या इमारतीत सांपडलेल्यांची सुटका करणारी) पथके उभारण्याची व्यवस्था करण्यांत येत आहे. इमारतीच्या पडझडीखाली सांपडलेल्यांची सोडवणूक करणे, सार्वजनिक सुरक्षिततेस धोका होईल असा अपाय झालेल्या इमारती पाडणे व अधिक अपाय न झालेल्या इतर इमारतींची किरकोळ डागडुजी करणे ही या पथकांनी करावयाची कामे आहेत. अशी रेस्क्यू पथके उभारण्यांत आली असून आणखी दोन पथकांबाबतची योजना तयार आहे.

दिव्यांवर भावरण

दिवेबंदीच्या व्यवस्थेसंबंधी बोलतांना मिस्टर अली रझा म्हणाले की, घरगुती दिव्यांवर नियंत्रण घालण्यांत यावयाचे आहे म्हणून प्रथम सार्वजनिक रस्त्यांवरील दिव्यांवर थोडेंसे आवरण घालून त्यांचा उजेड मंद करण्यांत आला आहे. सर्व हिंदुस्थानभर अंतर्भागांतील शहरांसाठी आंखण्यांत आलेल्या धोरणानुसार हैद्राबादेतहि व्यवस्था करण्यांत आली आहे. घरांतील दिव्यांवर निर्बंध घालण्यासंबंधीचे नियम यापूर्वीच प्रसिद्ध करण्यांत आले आहेत. परंतु ते अद्याप अमलांत आणले गेले नाहीत. हे नियम अमलांत आणण्याची तारीख शक्य तितक्या लवकर जाहीर करण्यांत येईल, असे त्यांनी सांगितले.

दि बँक ऑफ इंडिया लि.

[स्थापना : १९०६]

अधिकृत भांडवल	₹	२,००,००,०००
वसूल झालेले भांडवल	₹	१,००,००,०००
रिझर्व फंड	₹	१,१८,००,०००

मुख्य कचेरी: ओरिएण्टल बिल्डिंग, मुंबई.
मुंबईमधील शाखा: ब्रुलियन एक्सचेंज, कुलाबा, काठवादेची आणि मलबार हिल्स.

इतर शाखा: अहमदाबाद (मद्र, मुख्य ऑफिस), अहमदाबाद (एलिस ब्रिज शाखा), अहमदाबाद (स्टेशन शाखा), अंधेरी (मुंबई शेजारी), वांद्रे (मुंबई शेजारी), कलकत्ता (क्लाइव्ह स्ट्रीट, मुख्य ऑफिस), कलकत्ता (बहा बजार), कलकत्ता (चौरंगी स्केअर), जमशेदपूर, कराना, नागपूर (किंजवे), नागपूर (इतवारी बजार), पुणे, पुणे शहर, राजकोट, सुरत.

लंडन एजन्ट्स : वेस्टमिन्सٹر बँक लिमिटेड.

डायरेक्टर्स : सर चुनीलाल व्ही. मेहता, के. सी. एस्. आच. (अध्यक्ष), श्री. अंबालाल सारामाई, सर जोसेफ के. नाईट, मि. ए. गेडिस, सर कावसजी जहांगिर, बॅरोनेट, के. सी. आच. ई., ओ. बी. ई., मि. दिनशा के. दार्जा, श्री. रामनिवास रामनारायण.

करंट डिपॉझिट अकाउंट्स :

दररोजच्या ₹. ३०० ते ₹. १,००,००० रकमेच्या शिल्लकेवर ३% दराने व्याज दिले जाते. ₹. १,००,००० वरील व्याज सास योजनेने दिले जाते. सद्यमाग्ने असेर व्याजाची किमान रक्कम ५ ₹. पेक्षा कमी झाल्यास व्याज दिले जात नाही. कायम, अल्प मुदतीच्या व सेव्हिंग बँक ठेवी योग्य व्याजाने स्वीकारल्या जातात. व्याजाचे दर पत्रद्वारे विल्ल व सेटलमेंट्समध्ये बँक एक्सचेंजर व ट्स्टी म्हणून काम करते. सर्व तऱ्हेचे ट्स्टीचे काम केले जाते. नियम अर्ज करून मागवावेत. बँकेसंबंधी नेहमीचा सर्वसामान्य व्यवहार केला जातो.
एजंटः—टी. आर. लालवाणी.

दि बँक ऑफ महाराष्ट्र लि.

हेड ऑफिस : पुणे शहर.

स्थानिक शाखा : डेकन जिमखाना, पुणे ४.

मुंबयी शाखा : बलाल स्ट्रीट, फोर्ट, मुंबयी.

अधिकृत भांडवल	: ₹. १०,००,०००
विक्रीस काढलेले व सपलेले भांडवल	: ₹. ५,००,०००
वसूल झालेले भांडवल	: ₹. २,४९,२५०
एकूण खेळते भांडवल	: ₹. ४०,००,०००

डायरेक्टर्स

प्रो. वा. गो. काळे, अध्यक्ष	श्री. मा. म. गुते
श्री. धों. कृ. साठे	श्री. मा. रा. जोशी
श्री. न. म. पवार	श्री. श्री. गो. मराठे
श्री. इयं. वि. रानडे	श्री. र. चि. सोहोनी
श्री. वा. पुं. वर्दे	मि. फ. दो. पद्मजी

बँकिंगचे सर्व व्यवहार केले जातात. शेअर व सरकारी रोखे यांची सुरेदीविक्री कसोशीने करून दिली जाते.

म. वि. मोखले
मॅनेजर.

अर्थशास्त्र

लेखक:—प्रो. वा. गो. काटे व प्रो. द. गो. कर्वे
 वृष्टसंख्या सुमारे ३००, किंमत १ रुपये
 या पंथात अर्थशास्त्राच्या सर्वमान्य सिद्धान्तांचे विवेचन केले
 आहे.

श्रीराम सिल्क मिल्स लि., बंगलोर

[कंपनीने १९४१ अखेर ६ टक्के डिव्हिडंड वांटला आहे.]

युद्धसाहित्यपुरवठा-खात्याची परेशुटकरिता
 लागणाऱ्या

रेझमी कापडाची ऑर्डर पुरी करण्यासाठी लागणाऱ्या
 भांडवलाकरिता तूट एकूण रु. १ लक्षाच्या रकमेपर्यंत

ठेवी घेणे आहेत

व्याजाचा दर ४॥ ते ६ टक्के. ठेव किमान
 रु. ५०० ची असावी. ठेवीवरील व्याज
 दर सहा महिन्यांनी दिले जाते.

श्रीराम सिल्क मिल्स लि., } नारायण गोविंद नाईक,
 श्रीरामबाग, } (माजी अध्यक्ष, ग्रेटर चेंबर ऑफ
 बसवनगुडी, बंगलोर. } कॉमर्स) मॅनेजिंग डायरेक्टर

आमच्या कारखान्यातील माल मुंबईस बॉम्बे स्वदेशी को-ऑपरे-
 टिव्ह स्टोअर्समध्ये व पुण्यास लक्ष्मी रोडवरील रे म्युझिअमच्या
 व्यापार-संवर्धन-गृहांत पहा.

'अर्थ' ग्रन्थमाला.

- १ बँका आणि त्यांचे व्यवहार
- २ हिंदुस्थानची रिझर्व्ह बँक
- ३ व्यापारी उलाढाली
- ४ सहकार

राहाणची व भोजनाची उत्तम सोय

फोन नं. ७७९ गणपति चौक,

व्यवस्थापक

N. V. WADNERKAR

Gold & Silver Smith, Jeweller & Engraver,
 Electro-plater & Manufacturer of Sporting
 Trophies, Medals, Cups etc.

- - Raviwar Peth, Saraff Bazar, - -

POONA CITY.

मधुमेहावरील

औषध

तीन आठवड्यांचे
 औषधास फक्त रु. ७

— मागविण्याचा पत्ता —

मॅनेजिंग डायरेक्टर, हरल प्रॉडक्ट्स
 कंपनी लिमिटेड.

१२३ ए, सदाशिव, पुणे २.

वक्तशरि आणि मनपसंत काम

करून देणारे

मोहन वॉच कंपनी

रेग्युलेशन मोफत

कॉमनवेलथ बिल्डिंगसमोर लक्ष्मी रोड, पुणे २.

DECCAN BOOK STALL

Booksellers, Publishers & Subscription Agents
 Fergusson College Road, Poona No. 4

- (1) We stock and supply Educational books, General books & Library books.
- (2) We supply Government of Bombay and Government of India publications.
- (3) We receive Subscriptions to Indian and Foreign periodicals.
- (4) We procure any book published anywhere and supply it at publisher's price.

हे पत्र पुणे, पेठ मांबुडां घ. नं. ११५११ आयंमूषण छापखान्यांत रा. विठ्ठल हरि बर्वे, यांनी छापिले व
 १८ शिवाह वामन काळे, बी. ए., यांनी 'दुर्गाधिगम,' मांबुडां, घ. नं. १२४११३, पुणे शहर, येथे प्रसिद्ध केले.